

הסדרה הגאואסטרטגית



הממד החברתי כגורם מרכזי בסדר העולמי החדש

קובי ברדה

28 ביוני 2022

ב-24 ביוני 2022 החליט בית המשפט העליון של ארצות הברית בפסק הדין [JACKSON WOMEN'S HEALTH ORGANIZATION DOBBS Vs Roe v Wade](#), וקבע כי זכות האישה על גופה אינה מתפרשת מאליה מן החוקה האמריקאית והיא תוחזר מעתה לשיקול דעתם של מחוקקי המדינות או לקונגרס, כדי לקבוע בעניין זה מסלול שאינו משמש פרשנות נגזרת מן החוקה.

לא עברו כמה שעות ושורה ארוכה של חברות אמריקאיות הודיעו כי יממנו את עלות דמי ההפלה של העובדות שיחפצו לבצע הפלה במדינות בהן הזכות להפיל מוגנת בחוק המקומי. החברות 'מייקרוסופט', 'מטה' ('פייסבוק'), 'אלפא', 'אפל', 'דיסני', 'הובר', 'נטפליקס', 'נייקי', 'ג'י.פי מורגן', 'סטארבקס', 'קרואגר', 'אלסקה איירליינס' – והרשימה אינה נגמרת כאן – התחייבו לממן לעובדות שלהן דמי טיסה והוצאות הפלה.¹

ולא זו בלבד, היו חברות שהצהירו כי בכוננתן לאפשר הצבה מחדש של עובדות ממדינות בהן תיאסר ההפלה לשלוחות של החברה במדינות בהן היא אפשרית, וזאת ללא צורך מובהק או שאלות כלשהן. מנכ"ל 'גוגל', סונדר פיצי'אי (Pichai) הודיע על כך לכל עובדי החברה מיד לאחר פרסום פסק הדין.² קודם לכן, כשרק הודלפה טיוטת פסק הדין, כבר הודיעה חברת Salesforce כי תאפשר לעובדיה בטקסס לעבור לסניפים אחרים של החברה במדינות שבהן מתקיימת פרקטיקה של הפלות.³ מעניינת במיוחד היא ההצעה של המדינות ניו ג'רזי' ואילינוי, שנשלחה אל מנהלי ובעלי חברות

¹ Clare Duffy and Jennifer Korn, [These US companies will cover travel costs for employees who need an abortion](#), *cnn.com*, June 25, 2022.

² Jennifer Elias, [Google memo on end of Roe v. Wade says employees may apply to relocate 'without justification'](#), *cnbc.com*, June 25, 2022.

³ Huileng Tan, [Salesforce says it will offer relocation aid to employees who are worried about access to abortions](#), *businessinsider.com*, May 13, 2022.

הפועלות במדינות כמו טקסס, פלורידה, אוהיו, ג'ורג'יה, להעביר את מרכזיהן לתחומיהן כחלופה ליברלית לעובדיהן.⁴

מעורבות זו של חברות, שעל פי התאוריה הקפיטליסטית הקלסית היו מונעות רק משורת הרווח ומן הדאגה לבעלי העניין שלהן, מעידה על טרנספורמציה ערכית לאור העובדה שחברות מנסות לנסח מחדש את הקודים ההתנהגותיים בזירה החברתית והפוליטית, כחלק מן הערכים המצפוניים שלהן.

הזוגמה המפורסמת ביותר למעורבות של חברה בפוליטיקה מקומית בזמן האחרון הייתה התערבות חברת 'דיסני' בהליך חקיקה במדינת פלורידה, שהחל בתחילת השנה בחוק [Parental: 1557](#) [Rights in Education](#) (חוק זכויות ההורים בחינוך) שכונה בפי מתנגדיו: "חוק אל תאמר הומו". החוק בא להסדיר את זכות ההורים לדעת על מערך שיעורי החינוך המיני של ילדיהם מגיל הגן ועד כיתה ג' של בית הספר היסודי. פעולה יזומה של קבוצות עניין המתנגדות לחוק, ניסתה להפעיל לחץ על המחוקקים דרך המעסיק הגדול ביותר בפלורידה, שהוא תאגיד 'דיסני'. מנכ"ל החברה בוב צ'פק (Chapek), נפגש עם מנהיגות מצומצמת של קהילת ה־LGBTQ+ ותחילה הביע תמיכה מוסרית במאבקה נגד החקיקה באופן שפורש כמס־שפתיים. במכתב שהפיץ בין עובדי החברה הדגיש המנכ"ל: "כפי שראינו שוב ושוב, הצהרות תאגידיות כמעט שאינן מצליחות לשנות תוצאות או דעות", והוסיף: "במקום זאת הן הופכות להיות נשק שמופעל בידי צד זה או אחר במטרה לשלהב ולהעמיק את הפער בין הצדדים. במילים פשוטות, הן לא פרודוקטיביות ועלולות לערער דרכים יעילות יותר להשגת שינוי".⁵

לכאורה מדובר בדפוס פעולה 'קלסי' של מנכ"ל חברה המבקש להימנע ככל האפשר מכניסה למים הרתחים של יכוח ציבורי ומתרחץ זאת בחוסר האפקטיביות של מעורבות כזו. אך צ'פק לא חזה את הצונאמי שהופעל נגדו בהמשך מכל הכיוונים וחייב אותו לפרסם בסופו של דבר את ההצהרה הבאה: "הדיבור אִתכם, קריאת ההודעות שלכם והפגישה אִתכם, עזרו לי להבין טוב יותר עד כמה השתיקה שלנו כואבת. ברור שזה לא נוגע רק להצעת החוק בפלורידה, אלא אתגר נוסף לזכויות אדם בסיסיות. הייתי צריך להיות בעל ברית חזק יותר במאבקכם לשוויון זכויות. אכזבתי אתכם ואני מצטער על כך".⁶ מכתב זה הביא את חברת 'דיסני' לתקוף חזיתית את שלטונות פלורידה ולהחליט להפסיק את התרומות לפוליטיקאים במדינה זו ולעבירן לקבוצות הפועלות נגד החקיקה הנזכרת.⁷

⁴ Linda Moss and Andy Peters, [New Jersey, Illinois Look To Convince Companies To Relocate From States With Anti-Abortion Policies](#), *Co-Star News*, June 15, 2022.

⁵ ALEX WERPIN, [Disney CEO Bob Chapek Addresses Company's Response to Florida's "Don't Say Gay" Bill](#), *hollywoodreporter.com*, March 18, 2022.

⁶ Ryan Faughnder, [Disney CEO Bob Chapek addresses employees on silence over Florida LGBTQ bill](#), *latimes.com*, March 7, 2022.

⁷ Herb Scribner, [Why Disney is stopping all political donations in Florida](#), *deseret.com*, March 15, 2022.

פעולה זו הציתה את הקרב בין הפוליטיקאים של טלהסי, בירת פלורידה, לבין תאגיד הענק. המושל הרפובליקני של פלורידה – דה־סאנטוס – צייץ: "מדינת פלורידה מנהלת על פי האינטרסים של האנשים ולא על פי העמדה הפוליטית של מנהלי תאגידים בקליפורניה. לעולם לא נאפשר להשפעה תאגידית לבטל את הזכויות המהותיות של ההורים במדינתנו".⁸

ההחלטה של 'דיסני' הובילה את המחוקקים להעביר בגיבוי המושל חקיקה שתכליתה לפרק את מחוז רידי קריק שהוקצה בשנות ה־60 לתאגיד 'וולט דיסני' עבור 'דיסני־וורלד' בניהול עצמי, ולשלול בכך מן החברה הטבות מס אדירות בגובה של כמיליארד דולר בשנה, מהן היא נהנתה עשרות בשנים.⁹ הנה כי כן, ההחלטה של חברה להתערב בעניינים פוליטיים הביאה כמעט מיד להפסד משמעותי ברווחיה.

זהו אינו המקרה היחיד שבעטיו חברה מסחרית מאבדת חלק משמעותי מהכנסותיה בשל התערבות בעניין פוליטי. לקורא הישראלי זכורה היטב פרשת 'יוניליוור', שבבעלותה תאגיד הגלידות האמריקאי 'בן אנד ג'ריס' אשר החליט לסיים את ההתקשרות עם הזכיון הישראלי לאחר שסירב להפסיק לשווק את הגלידות שלה ביהודה ושומרון. צעד זה הביא לאובדן הכנסות משוער של כ־26 מיליארד דולר נכון לסוף שנת 2021 עקב הפסקת השקעות של מדינות, וזאת עוד לפני ההכרעה בתיבועות המשפטיות שהוגשו נגד החברה על שבחרה לצודד במטרות תנועת ה־BDS ולנקוט עמדה בסוגיה פוליטית מובהקת.¹⁰

הפובליציסט רוס דואהט (Douthat) קרא לתופעה זו 'קפיטליזם ערני' (Woke capitalism) (מלשון ערות למצב)¹¹ זוהי תופעה חברתית־פוליטית בה אדם או קבוצה יוצאים מגדרם כדי להיות תקינים פוליטית בכל תחומי הפעילות, בציפייה שכל האחרים ינהגו כמותם ויעמדו לצידם. הכוונה לכך שגם תאגיד ענק יתייבבו לצד הלוחמים על אג'נדה שמטרתה תיקון חברתי־פוליטי כמו שמירה על זכויות מיעוטים, על חופש מיני, על זכויות עובדים וכדומה. המכנה המשותף של כל המקרים שתוארו כאן – וישנם עוד רבים נוספים – הוא דפוס הפעולה של קבוצות בעלי העניין (למשל פעילי BDS או קבוצות להט"ב) אשר מאתגרות חברה מסחרית בציפייה שתנקוט עמדה לגבי העניין שהן מבקשות לקדם (או למנוע), בציפייה למעורבות אקטיבית של בעליה ולעיתים בניגוד לתחושת הבטן הראשונית שלהם.

דוגמה מאלפת לתהליך של 'קפיטליזם ערני' היא התנהלותה של חברת 'נייקי'. מייקל ג'ורדן, שהיה הפרזנטור של החברה במשך שנים, סירב לתמוך במועמד השחור הדמוקרטי הארווי גאנט (Gantt)

⁸ Ron DeSantis, [official Twitter account](#), March 29, 2002.

⁹ Kaia Hubbard, [Florida Passes Bills to 'Punish Disney' for Opposing DeSantis' 'Don't Say Gay' Law](#), *usnews.com*, April 21, 2022.

¹⁰ Mike Wagenheim, [Head of Ben & Jerry's Israel takes Unilever to court](#), *israelhayom.com*, April 3, 2022.

¹¹ Ross Douthat, [The Rise of Woke Capital](#), *nytimes.com*, Februar 28, 2018.

במרוץ על מושב הסנאט של צפון-קרוליינה בשנת 1990 מול ג'סי הלמס (Helms) – רפובליקני לבן (שיש מי שיטען כי היה גזען).¹² הסיבה לסירובו של ג'ורדן הייתה נעוצה ברצונו להגן על המותג שאיתו הוא מזוהה – חברת 'נייקי' – בטענה לפיה "גם רפובליקנים קונים 'נייקי'" ('Republicans buy sneakers, too').¹³ בחלוף יותר מ-30 שנה מאז אותה אמירה, יש לציין כי הייתה זו אותה 'נייקי' שתמכה בכריעת הברך של שחקן הפוטבול האמריקאי לאו קפרניק (Kaepernick) בזמן השמעת ההמנון הלאומי לפני המשחקים, במחאה על אלימות שוטרים. החלטה זו עלתה לקונצרן 3.75 מיליארד דולר בפתיחת המסחר למחרת ההכרזה.¹⁴ מעבר לכך, ההחלטה לקדם את המודעה של נייקי זכתה בהתקפה של נשיא ארצות הברית דונלד טראמפ שאמר: "אני לא אוהב את מה ש'נייקי' עשתה. אני לא חושב שזה מתאים מה שהם עשו. אני מכבד את הדגל. אני מכבד את ההמנון הלאומי שלנו ורוב האנשים במדינה הזו מרגישים כך".¹⁵ יחד עם זאת, חשוב לציין כי החלטת החברה שגרמה לצלילה בשווי המניה עד לשער של פחות מ-\$80 בתחילת ספטמבר 2018, מוערכת כיום, כארבע שנים לאחר מכן, בשווי שער של כ-\$113 נכון ליום כתיבת מאמר זה, ויש מי שייטענו כי זוהי בדיוק הסיבה לכך שחברה מסחרית אמורה לערב שיקולים מצפוניים בבואה לקבל החלטה שנויה במחלוקת בעיני ציבור רחב.

מה שתואר לעיל הוא רק פתיח לתיאור תפקידם של ארגונים מסחריים בעיצוב מערכת היחסים הבין-לאומית, כפי שקרה לאחרונה סביב פלישת רוסיה לאוקראינה. מאז החלה הפלישה הרוסית לאוקראינה בפברואר 2022, מתנהלת מחאה נרחבת נגד הפלישה, כולל מעשים אפקטיביים וכואבים במיוחד שננקטים בממד השלישי של ארגוני NGO (ארגונים לא ממשלתיים) במנעד רחב של תחומים אזרחיים הפוגעים ישירות ברוסיה, במיוחד בתודעת הציבור ובנושאים הקרובים ללב ההנהגה הרוסית.

המעורבות של ארגונים העוסקים בתחומי הספורט, התרבות, החברה, הפיננסים, תרומות הדם ועוד בכל הקשור למתרחש באוקראינה, היא תופעה שנצטרך לפענח טוב יותר בעתיד בפרספקטיבה היסטורית. בתחום הכלכלי מתקיים הלכה למעשה חרם על מוצרי צריכה רוסיים. לדוגמה, החלטתם של בעלי רשתות המונות יותר מ-700 חנויות למכירת אלכוהול וארגונים צרכניים בקנדה ובארצות הברית להחרים את הוודקה הרוסית, והמחאה של בעלי ברים אשר שופכים וודקה מתוצרת רוסיה במחאה על הפלישה לאוקראינה. בתחום ההתארגנות החברתית לסיוע לאוקראינים, משתרכים מפילדלפיה ועד סלובקיה תורים לתרומת דם וסיוע כלכלי לעם האוקראיני. יש לכך עוד דוגמאות

¹² David Broder, Jesse Helms: White Racist, *The Washington Post*, August 29, 2001.

¹³ Jason Owens, [Michael Jordan finally addresses 'Republicans buy sneakers, too' comment](#), yahoo.com, May 4, 2020.

¹⁴ Tony Maglio, [Colin Kaepernick Named Face of 'Just Do It' Ads](#), *thewrap.com*, September 4, 2018.

¹⁵ Hazel Shearing, [In A Shocker, Trump Has Criticized Nike's Ad Featuring Colin Kaepernick](#), *buzzfeednews.com*, September 7, 2018.

לרוב שהמאפיינים הייחודיים שלהם הם יעילות ומהירות של גופי המגזר השלישי, העוצמה והאופן שבהם הם מתנהלים במרחב הציבורי, כאשר גם הרשתות החברתיות עוברות לפעולה מיידית כנגד רוסיה, ובכלל זה ההחלטה של 'פייסבוק' ו'טוויטר' להגביל את זרם המודעות היוצאות מרוסיה.

חברות ענק, ובהן 'אייפון', 'מקדונלדס', 'BMW', 'קוקה קולה', 'פרארי', 'אאודי' ועוד, החליטו להפסיק את הייצוא לרוסיה ולגרום לה לאבד שווקים של מיליארדי דולרים, וכל זאת עוד לפני שהתקבלה החלטה ממשלתית או יבשתית לאסור ייצוא ממדינות אלו לרוסיה. הניצנים של השימוש ברשתות החברתיות, כחלק אקטיבי מן המעורבות במעשה המלחמתי החלו במבצע 'שומר החומות' כאשר האחיות חדיד קידמו את ההאשטג #savesheikhjarrah שהפך לקרדום חברתי נגד ישראל וקודם במיוחד על ידי הפלג הפרוגרסיבי של המפלגה הדמוקרטית. המודעות החברתית, שקודמה בין היתר על ידי ידוענים, נישאה באמצעות חברי קונגרס פרוגרסיביים שהביאו לחסימת חבילת הסיוע שהובטחה על ידי ממשל בידן לחידוש מלאי מיירטי הטילים של ישראל. השעיית מימון המיירטים נעשתה בשל חשש של המפלגה הדמוקרטית שסעיף זה יפגע בחקיקה כולה, ולכן הופנה למסלול חקיקה עצמאי שעדיין לא עבר בקונגרס האמריקאי.

הן בהקשר הבין לאומי והן בהקשר הפוליטי-מקומי, נראה כי חברות גדולות נדרשות להתאים את עצמן בימינו מיד למה שמצופה מהן על ידי 'דור ה-Z', שהוא בעל מודעות ומצפון חברתי מפותח. דרישה זו משנה את פני הלוחמה המודרנית ואת פני המערכות והיחסים הפוליטיים בתוך מדינות וביניהן בעידן שבו העולם פועל ברשתות חברתיות בווראליות מסחררת, כשכל אדם יכול להביע דעה בכל סוגיה. יידרש זמן עד שנוכל להבין את מלוא האימפקט של הפקטור החברתי ביחס למלחמה באוקראינה ואת תוצאות הפעילות הפוליטית-חברתית בתוך מדינות, אך דבר אחד די בטוח: מדובר כאן בפקטור שאי אפשר יהיה להתעלם ממנו בעתיד, והוא יחייב התייחסות מראש בהיערכויות של 'משחקי מלחמה', בהחלטות שיפוטיות ובהחלטות ערכיות שתאגידים מקבלים בהתייחס לציפיות לקוחותיהם.

אודות המחבר:

קובי ברדה הוא מלגאי של קתדרת חייקין לגאואסטרטגיה. דוקטורנט בחוג להיסטוריה כללית של אוניברסיטת חיפה, ומתמחה בהיסטוריה פוליטית אמריקאית עבודת הדוקטורט שלו עוסקת באופן הקמתה של השדולה האוונגליסטית למען הברית בין ישראל לארצות הברית.

אימייל: barda@bar-dea.com

twitter.com/kobbybarda 